

CAPITOLUL I

ÎNCEPUTURILE (29 — 313)

1. BISERICA LUI HRISTOS ȘI BISERICILE LUI DUMNEZEU

Noul Testament este completarea valoroasă a Vechiului Testament. El este singurul rezultat posibil al Legii și Proorocilor. El nu le pune deoparte, ci le îmbogățește prin faptul că le împlinește și le înlocuiește. Noul Testament poartă în sine pecetea unei opere terminate, căci el nu tratează amănuntele elementare ale unei epoci noi, ceea ce atrage după sine schimbări sau adăugiri pentru a răspunde necesităților mereu crescînde ale vremurilor. El este o descoperire care se potrivește tuturor oamenilor și tuturor veacurilor, Isus Hristos nu ne-ar putea fi mai bine zugrăvit decît așa cum este El în cele patru Evanghelii. Urmările sau învățăturile care au rezultat din moartea și învierea Sa, nu ne-ar putea fi redată mîi lămurit decît așa cum sînt ele cuprinse în Epistole.

Vechiul Testament ne istorisește formarea și istoria lui Israel, acest popor pri'n care Dumnezeu s-a descoperit lumii pînă la venirea lui Hristos. Noul Testament descoperă Biserica lui Hristos, formată din toți aceia care s-au născut din nou, prin credința în Fiul lui Dumnezeu, și care devin astfel participanți la viața divină și vecinică. (Ioan 3.16).

Acest trup sau întreaga Biserică a lui Hristos, nu poate fi văzută trăind și lucrînd într-un singur și același loc. Mulți din membrii ei. fiind deja cu Hristos și alții răspîndiți prin toată lumea. Biserica este deci chemată ca să se facă cunoscută și să dea o mărturie în diferite locuri și la anumite epoci, prin ajutorul bisericilor

lui Dumnezeu. Fiecare din ele se compune din ucenici ai Domnului Isus, care acolo unde trăiesc ei se adună în Numele Lui. Domnul le-a făgăduit de a fi în mijlocul lor și Duhul Sfînt se manifestă în diferite feluri prin toți membrii ei (Matei 18.20 ; 1 Cor. 12.7).

Fiecare din aceste biserici este în legătură directă cu Domnul, își primește autoritatea de la El, fiind răspunzătoare față de El (Apoc. 2.5). Nimic în Sfînta Scriptură nu ne sugerează că vreo biserică ar fi sub tutela alteia sau că ar putea să existe o federație a tuturor bisericilor . Ele sînt totuși unite între ele printr-o împărtășire intimă și personală (Fap. 15, 36).

Principală lor misiune este de a răspîndi în lumea întreagă Evanghelia sau vestea cea bună a mîntuirii. Așa a poruncit Domnul înainte de înălțarea Sa, făgăduind puterea Duhului Sfînt pentru a face posibilă împlinirea acestei lucrări (Fapt. 1.8).

Cartea Faptele Apostolilor, cuprinde anumite evenimente ale istoriei bisericilor apostolice, alese în așa fel ca să poată furniza modele permanente. Orice abatere are urmări dezastruoase și orice trezire, orice nou avînt, au avut ca rezultat întoarcerea la modelul și principiile cuprinse în Sfintele Scripturi.

Evenimentele ulterioare povestite în paginile acestei cărți sînt extrase dela diverși autori. Ei arată că a existat o succesiune neîntreruptă de biserici (adunări) formate din credincioși care au înțeles să lucreze după învățăturile Noului Testament. Această succesiune nu se găsește neapărat într-un loc determinat, deoarece adeseori astfel de biserici (adunări) au fost împrăștiate sau au degenerat, în timp ce altele noi apăreau în altă parte. Scripturile prezintă atît de lămurit modelul care trebuie urmat, încît numeroase biserici (adunări) care purtau acest caracter, au putut să se formeze în diverse locuri, printre credincioșii care nu cunoșteau că înaintea lor alții urmaseră această cale sau că există în anumite părți ale lumii, creștini care urmează această cale în acelaș fel.

Punctele de contact cu istoria generală, necesare la înțelegerea unor anumite fapte în legătură cu bisericile descrise sînt notate cu cea mai mare grijă. Referințele sînt astfel făcute la anumite mișcări duhovnicești, care fără a fi contribuit la formarea de biserici de lip apostolic, totuși au pus pe altele în lumină și au dus la fondarea acestor biserici.

2. BISERICA, SINAGOGA ȘI FILOZOFIA

După Rusalii, Evanghelia s-a răspîndit în mod rapid. Nume-
roși iudei care auziseră prima proclamație de la Ierusalim în timpul praznicului lor, au răspîndit vestea bună în diverse țări unde s-au

cus. Cu toate că Noul Testament nu povestește în amănunt decît călătoriile Apostolului Pavel, ceilalți apostoli au făcut și ei de asemenea călătorii lungi, propovăduind și întemeind biserici în regiuni întinse.

Toți credincioșii mărturiseau pe Hristos : „ceice se împrăștiaseră. mergeau din loc în loc și propovăduiau Cuvîntul" (Fapt.8.4.) Obiceiul de a întemeia pretutindeni biserici (adunări) chiar și atunci cînd ucenicii erau în număr mic, a contribuit la întemeierea lucrării. **In** afară de aceasta, fiecare biserică înțelegînd dela început dependența sa de Duhul Sfînt și răspunderea sa față de Hristos, devenea un centru de unde strălucea Cuvîntul Vieții. Bisericii întemeiate de curînd la Tesalonic, Apostolul Pavel îi putea spune : „Cuvîntul Domnului a răsunat dela voi prin Macedonia și Ahaia" (1 Tesal. 1.8). Cu toate că nu s-au alipit la nici o organizație sau federație, bisericile erau strîns unite între ele. Această legătură era menținută prin vizitele frecvente ale fraților care învățau Cuvîntul (Fapt. 15.36). Cum adunările se țineau în case particulare, în localuri provizorii sau în aer liber, nici o clădire specială nu era necesară. Această chemare a tuturor membrilor ca să slujească, această mobilitate și această unitate neorganizată, permitea o mare diversitate, care sublinia legătura unei vieți comune în Hristos prin Duhul Sfînt. Bisericile au fost astfel pregătite ca să îndure prigoana și să se achite de mandatul lor : să proclame pe întreg pămîntul mesajul mîntuirii.

Iudeii au fost mai întii aceia care au propovăduit Evanghelia coreligionarilor lor, propovăduind foarte des în sinagogi. Sinagoga era mijlocul simplu și efectiv prin care sentimentul național și unitatea religioasă a poporului iudeu a fost păstrată de-a lungul veacurilor, de la risipirea lor printre națiuni. Puterea sinagogilor derivă din Scripturile Vechiului Testament și influența lor este demonstrată prin faptul că iudeii dela împrăștierea lor, nu au fost niciodată nimicîți sau absorbiți de către neamuri. Scopul pe care îl urmărea sinagoga, era în mod esențial citirea Scripturilor, învăța rea perceptelor ei și rugăciunea. Originea ei urcă pînă în timpurile străvechi. **In** psalmul 74.4 și 8 noi citim această plîngere : „Provincia Tăi au mugit în mijlocul Templului Tău... Au ars locurile sfinte din țară". După întoarcerea lor din robie, Ezra a reorganizat sinagogile. Mai tîrziu risipirea iudeilor au reinălțat importanța acestor locuri de cult. După ce Romanii au distrus Templul din Ierusalim, centrul de cult israelit, sinagogile, foarte mult răspîndite în diverse locuri, au devenit o legătură indestructibilă care a supraviețuit tuturor persecuțiilor care au urmat. **In** mijlocul

oricărei sinagogi, se găsește chivotul, care are în el Scripturile și lîngă el, pupitrul de unde ele sînt citite. **In** anul 135 A. D. Bar Kochba, reînoi unul din numeroasele eforturi care au mai fost făcute deja, ca să scape pe iudei de sub jugul roman. După o scurtă perioadă de succes aparent, această tentativă a eșuat ca și altele și a fost urmată de teribile represalii. Dacă însă întrebuițarea forței nu a putut ca să-i procure libertatea, poporul iudeu a fost ocrotit de stingere prin faptul că s-a unit în jurul Scripturilor, centrul vieții sale religioase.

Asemănarea și legătura sinagogilor cu bisericile, sînt evidente. Domnul Isus s-a constituit centrul fiecărui adunări răspîndite în lume, căci El a zis : „Acolo unde sînt doi sau trei adunați în Numele Meu, sînt și Eu în mijlocul lor" (Matei 18, 20), și El a dat Scripturile pentru a servi ca model permanent credincioșilor. Aceasta este rațiunea pentru care a fost imposibil ca să dispară mărturia creștină. Bisericile nimicite într-un loc au reapărut în altă parte.

Iudeii care s-au răspîndit, au desfășurat un mare zel pentru a face să se cunoască adevărul Dumnezeu printre păgîni și grație mărturiei lor au avut loc numeroase întoarceri la Dumnezeu. **In** secolul al II-a înainte de Hristos, Vechiul Testament a fost tradus în grecește versiunea zisă „Septuaginta"-grecească, limba greacă fiind atunci și încă mult timp după aceea principalul mijloc de comunicare între popoarele de limbi diferite. Această versiune a devenit un prețios ajutor pentru a face cunoscut neamurilor scrierile vechiului Testament, căci iudeii le-au întrebuițat în relațiunile lor de afaceri ca și în sinagogi. Iacov spune : „Moise are în fiecare cetate oameni care îl propovăduiesc, fiindcă este citit în sinagogi în toate zilele de sabat (Fapt. 15.21). Aceste sanctuare au fost frecventate de greci și de oameni de alte naționalități, care sufereau din cauza păcatelor și a corupției păgînismului și erau desgustate de sistemele filosofice păgînești. Ascultînd citindu-se Legea și Proorocii ei erau aduși la cunoștința adevărului Dumnezeu,. Ca negustori, iudeii intrau în contact cu toate clasele societății și ei au profitat mult pentru a răspîndi cunoștința despre Dumnezeu. Un păgîn care căuta adevărul, scrie că el s-a hotărît să nu adere la nici un sistem filosofic cu reputație, pentru că el a avut norocul să întilnească la Roma un vînzător de pînzeturf iudeu, care în mod foarte simplu i-a arătat cum să cunoască pe singurul și adevărul Dumnezeu.

In sinagogi domnea libertatea cuvîntului. Isus învăța acolo în mod obișnuit, „...după obiceiul Său, a intrat în sinagogă în ziua

saabatului; S-a sculat să citească". (Luca 4.16). Pavel și Barnaba cînd au ajuns în cursul călătoriei lor la Antiohia în Pisidia, au intrat în sinagogă și au șezut jos. După citirea Legii și Proorocilor, fruntașii sinagogii au trimis să li se spună : „Fraților, dacă aveți un cuvînt de indemn pentru norod, vorbiți". (Fapt. 13.15).

Cînd a apărut Hristos — Mesia —, care era deplina împlinire a nădejdei și a mărturiei întregului Israel, un mare număr de iudei și prozeliți au crezut în El. Aceștia au fost aceia care au întemeiat primele biserici. însă fruntașii poporului au fost geloși pe Acela care este urmașul făgăduiții lui Avraam, și cel mai mare dintre fiii lui David. Supărați pe proclamația Evangheliei, care deschidea Neamurilor ușa harului, ei au respins pe Regele lor și pe Răscumpărătorul lor și au prigonit pe ucenicii Săi. Ei au perseverat astfel în drumul lor dureros, fără Mîntuitorul, care a venit mai întîi pentru ei, ca o expresie vie a dragostei lui Dumnezeu și a puterii Sale de mîntuire pentru oameni.

La început biserica a fost formată numai din iudeii întorși la Dumnezeu; ceilalți iudei deveniră primii lor adversari. Apoi ea a atins în curînd alte cercuri de ascultători și cînd neamurile se întoarseră la Hristos, ea intră în conflict cu gîndirea greacă și cu puterea romană. Acuzarea pusă pe crucea lui Hristos a fost scrisă în evreește, grecește și latinește (Ioan 19.20), și aceasta a fost în sfera puterilor spirituale și politice, reprezentate prin aceste limbi, dela care biserica a avut mai întîi să sufere. însă aici au fost primele ei cuceriri.

Religia iudaică a devenit un pericol pentru biserică, nu numai pentrucă a persecutat-o, ci încă prin felul permanent cum a căutat să subjuge pe creștini Legii. Epistola către Galateni ne raportează strigătul de alarmă al apostolului Pavel în fața acestei mișcări de dare înapoi : „...omul nu este socotit neprihănit prin faptele Legii, cu numai prin credința în Hristos Isus" (Galat. 2.16). Cartea Faptele Apostolilor și Epistola către Galateni, arată curat că primul pericol serios pentru biserică a fost acela de a fi închisă în limitele unei secte evreești și de a pierde astfel puterea sa și libertatea de a duce lumii întregi cunoștința mîntuirii lui Dumnezeu în Hristos.

În căutarea sa asupra divinității, a explicației asupra lumii naturale sau a perceptelor morale, filosofia greacă și-a luat din toate religiile și speculațiile omenești care au venit din Grecia sau din Roma, din Africa sau din Asia. De aici a rezultat o mare diversitate de cunoștințe, (gnosis), un sistem filosofic urmat de un altul și provocînd discuții arzătoare. Cea mai mare parte din sistemele

„gnostice" erau derivate din surse variate, reunind învățăturile paginilor cu ale iudeilor și mult mai tîrziu cele ale creștinilor. Ei cercetau „tainele" pe care cei inițiați le descopereau înapoia formelor exterioare ale religiilor păgînești.

Aceste sisteme învățau frecvent existența a doi dumnezei sau principii : lumina și întunericul, binele și răul. Materia și lucrurile materiale erau privite ca produse ale puterii întunericului și așezate sub controlul său. Ceea ce era de ordin spiritual provenea dela dumnezeul superior. Aceste speculații filosofice au stat la baza multor erezii, care în primele secole au invadat biserica și sînt combătute în ultima parte a Noului Testament și peste tot în scrierile lui Pavel și ale lui Ioan. Mijloacele adoptate pentru a combate aceste atacuri și pentru a păstra unitatea în învățatură, au afectat mai mult biserica decît erezii propriu-zise, căci ele au contribuit în mod larg la desfășurarea puterii episcopale și a abuzurilor ei, ceea ce nu a întîrziat de a modifica serios caracterul bisericilor.

Imperiul roman a fost în mod gradat adus ca să atace bisericile. El a întrebunțat toată puterea sa și toate resursele sale, sperînd ca să zdrobească creștinismul.

3. PRIMII PĂRINȚI AI BISERICII ȘI SCRIERILE LOR

Către anul 65 după Hristos, apostolul Petru a fost omorît și cîțiva ani mai tîrziu, apostolul Pavel. Distrugerea Ierusalimului de către Romani în anul 70, dovedește că nu s-a dat bisericilor nici conducător, nici un centru vizibil pe pămînt. Mai tîrziu, apostolul Ioan, termină în mod vrednic Scripturile Vechiului și Noului Testament, scriînd Evanghelia sa, epistolele sale și Apocalipsa.

Există o diferență însemnată între scrierile Noului Testament și cele ale primelor două veacuri, care nu au fost incluse în canonul Scripturilor inspirate. Inferioritatea acestora din urmă este evidentă, chiar ținînd seama de ceea ce conțin ele bun. Ele explică Scripturile și sfătuiesc pe ucenici, apără adevărul și resping eroarea, însă ele manifestă divergențe crescînde ale principiilor Noului Testament, divergențe (deosebiri de păreri) care începuseră să se manifeste încă din timpul apostolilor și care se accentuează mai tîrziu foarte repede.

Scrisă în timpul vieții apostolului Ioan, prima epistolă a lui Clement, către Corinteni, dă o vedere de ansamblu asupra bisericilor la sfârșitul perioadei apostolice.

Clement era unul din bătrînii bisericii din Roma. El a văzut pe apostolii Petru și Pavel și în epistola sa el menționează martiriul lor. El începe prin aceste cuvinte: „Biserica lui Dumnezeu care se găsește în Roma, către Biserica lui Dumnezeu care se găsește în Corint” : Persecuțiile îndurate sînt relatate cu accentul liniștit al biruinței : „Femeile persecutate” — scrie el — „după ce au suferit chinuri care nu se pot spune au sfîrșit cariera lor creștină cu fermitate, și cu toate că ele erau slabe (gingașe) în trup și-au primit o nobilă răsplătire”. Tonul epistolei este umilit. „Noi vă scriem — spune autorul — nu numai spre a vă aduce aminte de datoria voastră, ci încă pentru a ne aduce și noi aminte de noi înșine ...” Frecvente aluzii sînt făcute la Vechiul Testament și la valoarea sa caracteristică, și multe citate sînt extrase din Noul Testament. Clement pune în fața cititorilor săi speranța revenirii lui Hristos. El le aduce aminte de asemenea că mîntuirea *nu* depinde de înțelepciunea cuvintelor noastre sau de a faptelor noastre, ci de credința noastră. El adaugă că îndreptățirea prin credință, nu trebuie niciodată să se facă neglijîndu-se faptele bune. Dar deja în această epistolă se conturează o distincție foarte lămurită — extrasă din Vechiul Testament — între cler și laici.

IGNATTU

În istorisirea de rămas bun a apostolului Pavel (Fapt. 20) ni se spune că la trecerea sa prin Milet, Pavel a trimes să cheme pe bătrînii bisericii din Efes, și le-a vorbit ca fiind puși de Duhul Sfînt ca supraveghetori ai bisericii. Cuvîntul „bătrîn” este traducerea cuvîntului „presbiter”, și cel de „priveghetor” cu cuvîntul de „episcop”. Tot pasajul acesta arată că acești doi termeni se aplică la aceiași oameni, la aceiași biserică. Ignațiu a cunoscut pe cîțiva dintre apostoli. Dar scriind cîțiva ani mai tîrziu după Clement, el atribuie episcopilor o autoritate și o supremație necunoscută în Noul Testament și chiar mai accentuată decît în scrierile lui Clement. Comentînd Faptele Apostolilor cap. 20, el spune că Pavel a chemat dela Efes la Milet, pe episcopii și presbiterii, aplicînd astfel două nume la aceiași funcție. El adaugă că acești creștini

veneau din Efes și din cetățile învecinate, aruncînd astfel confuzie asupra faptului că biserica din Efes, avea mai mulți episeopi sau priveghetori.

POLICARP

Episcop de Smirna. Omorît în acest oraș în anul 156. A fost unul din ultimii care a cunoscut personal pe cîțiva din apostoli. El a fost instruit multă vreme de către Ioan și a avut legături intime cu alții care au văzut pe Domnul.

IRINEU

Ocupă de asemenea un loc în acest lanț de legături personale cu epoca lui Hristos. El a fost ucenic al lui Policarp și a devenit episcop al Lyonului în 177.

TERTULIAN

Obiceiul de a boteza pe credincioși, pe baza mărturisirii credinței lor în Domnul Isus Hristos, după învățătura și exemplul Noului Testament, s-a menținut încă cîțva timp. Prima aluzie privitoare la botezul copiilor mici, se găsește într-o scriere a lui Tertulian în 197, care condamnă acest obicei recent introdus, ca și acela de a boteza pe cei morți. Această schimbare a fost adusă printr-o învățătură contrară aceleia din Noul Testament, căci deja la începutul secolului al doilea se învață reînnoirea prin botez.

O altă modificare izbitoare a fost aceea care s-a făcut din masa Domnului — Sfînta Cină, un act miraculos și tainic îndeplinit printr-un preot. Aceste două false învățături marchează încarnai mult distincția eronată dintre cler și laici. S-a dezvoltat un sistem clerical pus sub cîrmuirea episcopilor, supuși ei înșiși mitropoliților stabiliți asupra unor teritorii mai vaste. Astfel o organizație omenească cu formele sale religioase stereotipe a venit să ia locul în bisericile autonome, puterii lucrătoare a Duhului Sfînt și directivelor Scripturii.

Această lucrare a evoluat treptat și mulți creștini nu au fost influențați de ea. La început nici o biserică nu a avut pretenția

ca să stăpânească peste altele, cu toate că s-a întâmplat uneori ca o mică congregație să ceară uneia mai mari (importante) ca să trimită „oameni aleși” pentru a o ajuta în reglementarea unor chestiuni importante. Din când în când s-au făcut conferințe locale ale bătrînilor. **In**să pînă la sfîrșitul veacului al II-lea, se pare că nu au fost convocate decît în ocazii speciale după cum aceste întîlniri erau necesare. Tertulian scria : Religia nu este chemată să impună religie. **In** mod liber și nu prin forță ea trebuie ca să fie acceptată (primită).

ORIGEN

Unul din cei mai eminenți părinți ai bisericii, prin învățătura sa, ca și prin starea sa duhovnicească, a dat o mărturie foarte curată despre caracterul duhovnicesc al bisericii. Născut în anul 185 la Alexandria, din părinți creștini, el a fost unul din aceia care din cea mai fragedă tinerețe a simțit lucrarea Duhului Sfînt. El a fost instruit în ale Scripturii mai întîi de tatăl său, înțeleptul și evlaviosul Leonida. Cînd acesta din urmă a fost închis pentru credință, Origen, atunci în vîrstă de șaptesprezece ani, își arată devotamentul său de fiu, încercînd ca să-l întîlnească în închisoare. El a fost împiedicat de către mama lui printr-un șiretlic, ascunzîndu-i vestmintele. El a scris atunci tatălui său în închisoare pentru a-l încuraja ca să rămînă statornic. Cînd Leonida a fost omorît și cînd averea lui a fost confiscată, Origen a devenit principalul susținător al mamei lui și al celor șase frați ai lui mai mici. Capacitatea sa excepțională în învățătura Cuvîntului, nu întîrzie să se arate. Trăindu-se pe el însuși cu o severitate extremă, el a arătat atîta bunătate fraților persecutați, încît a trebuit ca să suporte consecințele. El s-a refugiat cîtva timp în Palestina, unde datorită erudiției și scrierilor sale, el atrase atenția episcopilor în așa fel, încît aceștia veneau ca simpli studenți pentru a asculta expunerile sale din Sfîntă Scriptură. Demetrius, episcopul Alexandriei indignîndu-se de faptul că un simplu laic ca Origen îndrăznește să învețe pe episcopi, îl opri și îl rechemă la Alexandria, apoi sfîrși prin a-l excomunica (231), cu toate că Origen s-a supus ordinilor sale. Prin farmecul special al caracterului său și prin profunzimea și claritatea învățăturii sale, el a știut ca să cîștige inimile oamenilor, care i-au rămas loiali, atașați și care continuă învățătura sa și după moartea sa. Aceasta a avut loc în anul 254, în urma torturilor pe care le-a în-

durat cu cinci ani mai înainte în localitatea Tir, în timpul persecuțiilor sub Decius. Origen definea biserica, ca reunind pe toți aceia care au experimentat în viața lor puterea Evangheliei veșnice. Aceștia sînt credincioșii care formează adevărata biserică duhovnicească și care nu coincide întotdeauna cu ceea ce oamenii numesc biserică. Spiritul său aprins, speculativ l-a dus dincolo de ceea ce au putut pricepe cea mai mare parte din creștini, în așa fel că el adeseori a fost privit ca eretic în învățătura sa. El făcea distincție acum între lucrurile care trebuiau să fie în mod dogmatic demonstrate și cele care trebuiau ca să fie expuse cu prudență în vederea examinării lor. Despre acestea din urmă spunea : „Cum este în adevăr, numai Dumnezeu singur are perfecta cunoștință, ca și acei care sînt prietenii Săi prin Hristos și prin Duhul Sfînt”. Viața sa destul de grea și-a consacrat-o pentru a face să se înțeleagă Scripturile. Una din cele mai frumoase lucrări ale lui „Hexaple” ușurează compararea diverselor versiuni.

CEPRIAN

A fost episcop al Cartaginei și s-a născut către anul 200. El era foarte diferit de Origen. El întrebunța în mod liber cuvîntul de „biserică catolică”, în afara căreia el nu vedea mîntuirea. **In** timpul său vechea biserică catolică era deja formată, adică biserica, care înainte de epoca lui Constantin, luase numele de „catolică” și care excludea pe toți acei care nu se conformau regulilor ei. Vorbînd de Novațian, și de cei care îl urmau în eforturile lor pentru a aduce bisericile la o mai mare puritate, Ciprian denunță ca o necuviință hirotonisirea ilegală făcută în opoziție cu biserica catolică. El a mai scris apoi că aceia care îl aprobau pe Novațian, nu puteau fi în împărțășire cu biserica catolică, pentru că ei se străduiesc ca să taie și să sfișie în bucăți trupul omogen al acestei biserici, comișînd nelegiuirea de a o părăsi pe mama lor. Ei trebuiau deci să revină la biserică, deoarece ei lucraseră împotriva unității catolice. „Există” — spunea el — neghină printre grîu și în loc de a ne despărți de biserică, noi trebuie să lucrăm în sînul ei ca să devenim grîu, vase de aur și de argint în casa ce a mare”. El recomandă citirea scrierilor sale pentru a ajuta sufletelor în indoială. Apoi referindu-se la Novațian, el afirmă : „cine nu aparține Bisericii lui Hristos nu este creștin. Există numai o singură biserică și numai un singur episcopat.

4. DIFERITE FORME DE BISERICI

Crescînd, bisericile pierdură primul lor zel și începură să se conformeze tot mai mult lumii și metodelor ei. Însă această schimbare treptată a ridicat proteste. Pe măsură ce creștea organizația grupului catolic al bisericilor, au început să se formeze de asemenea cercuri însetate după reforme. Cîteva biserici s-au separat chiar de grupul catolic. Altele încă, mai mult sau mai puțin atașate doctrinelor și practicilor Noului Testament, se găseau puțin cîte puțin izolate de bisericile care aveau deja mari delăsări. Biserica catolică, cu timpul, luînd primul loc, a instituit o literatură abundentă, în timp ce scrierile celor care difereau de ale lor, fură șterse. Nouă nu ne-au parvenit decît fragmente scoase din publicațiile dirijate împotriva lor. Se poate deci foarte ușor să fii sub falsă impresie, că de-a lungul primelor trei secole nu a existat decît singura biserică catolică unită și anumite grupe eretice de puțină importanță. Adevărul este mai degrabă acesta, că atunci au existat congregațiuni reprezentînd anumite aspecte ale mărturiei creștine, atașate fiecare la cîte un adevăr special, ca și multe grupe de biserici care singure au ieșit din biserică aparținătoare.

Numeroasele grupe de creștini care lucrau la reforma bisericii catolice, care au rămas în sînul lor, au fost numite adeseori „montaniști”. Obiceiul de a lua numele unui om cu vază pentru a indica o mișcare spirituală mai mare, poate să inducă în eroare. El a mai fost uneori adoptat, ca fiind mai practic ; dar este bine a se ști că oricît de mare ar fi un om ca interpret sau conducător, o mișcare spirituală afectînd mulțimi, îl depășește mult în amploare și însemnătate.

MONTANUS

Constatănd că duhul lumii mergea crescînd în biserică și că erudiția conducătorilor se substituie puterii spirituale, mulți credincioși au simțit intens nevoia unei experiențe personale mai adînci în prezența Duhului Sfînt. Ei așteptau o trezire spirituală, o întoarcere la învățătura și la viața apostolilor.

În Frigia (anul 156) Montanus a început să protesteze — și alți credincioși s-au alăturat lui — împotriva slăbirii rigurozității care se vedea în relațiile dintre biserică și lume. Unii pretindeau (susțineau) că au avut manifestări speciale ale Duhului Sfînt, între care erau și două femei: Prișca și Maximilia.

Persecuția deslănțuită (177) de către împăratul Marc Aureliu, reînnoiește năzuințele duhovnicești ale credincioșilor și așteptarea revenirii Domnului. Montaniștii aspirau să întemeieze o congregațiune însuflețită de evlavie din primele zile ale bisericii, trăind în așteptarea revenirii Mintuitorului și acordînd Duhului Sfînt locul **pe** care trebuia ca să-L aibă în biserică. Au fost fără îndoială exagerări la unii care pretindeau că au avut descoperiri duhovnicești. Totuși montaniștii învățau și practicau o reformă care era necesară. Ei acceptau și **în** general recunoșteau organizarea care se desfășura în biserică catolică și se străduiau ca să rămînă în sînul ei. Însă în timp ce episcopii catolici doreau ca să facă un număr cît mai mare de membri, montaniștii doreau în mod stăruitor ca aceia care voiau să se alăture lor să facă dovada unui adevărat creștinism în viața lor. Sistemul catolic obliga pe episcopi ca să exercite o stăpînire cît mai riguroasă asupra bisericilor, în timp **ce** montaniștii se opuneau acestui lucru și susțineau că conducerea bisericilor era privilegiul exclusiv al Duhului Sfînt, căruia trebuie să i **se** lase deplină libertate de a lucra.

În Orient aceste divergențe au dus pînă acolo încît s-au format foarte repede biserici separate. **Însă** în Occident montaniștii au dăinuit multă vreme în adunări care făceau parte din bisericile catolice. De abia după mulți ani ei au fost dați afară din biserică, ori s-au despărțit ei de ea în mod voluntar. La Cartagina, Perpetua și Felicia, a căror amintire a fost păstrată prin emoționanta istorie a martiriului lor, au fost deasemenea „montaniste” membre ale bisericii catolice atunci cînd au murit (207). **Însă** la începutul secolului al III-lea, Tertulian, conducător venerat al bisericilor din Africa, care era un autor eminent, s-a atașat montaniștilor și s-a despărțit de biserică catolică. El a scris că prezența împreună a trei credincioși chiar laici constituie deja o biserică”.

MARCION

O mișcare foarte diferită care s-a întins foarte repede și a devenit un serios adversar al sistemului catolic, a fost aceea a „marcionitilor”, despre care Tertulian scria pentru combaterea lor așa : „Tradiția eretică” a lui Marcion (Marcion = Evanghelia dela un dumnezeu străin) a umplut pămîntul. Marcion s-a născut în anul 85 la Sinope lângă Marea Neagră și a fost în bisericile provinciei Pont, acolo unde a dus Evanghelia apostolului Petru (1 Petru 1.1) și de unde era de origine Aquila (Fapt. 18.2). învățătura lui s-a

desfășurat treptat și el avea deja șasezeci de ani când scrierile lui au fost publicate și mult discutate la Roma.

Sufletul lui Marcion a fost întristat când a văzut marile probleme ale răului în lume, deosebirea între descoperirea lui Dumnezeu din Vechiul și Noul Testament, contrastul între minia dumnezeiască sau judecata dumnezeiască pe de o parte și dragostea și mila dumnezeiască pe de altă parte, precum și contrazicerea aparentă între Lege și Evanghelie. Nefiind în stare să împace aceste probleme pe baza Scripturilor, cum făceau în general bisericile, el a adoptat o teorie dualistă, atât de răspândită la acea epocă. El a afirmat că lumea nu a fost creată de Dumnezeu Cel Prea înalt, ci de o ființă inferioară, dumnezeul iudeilor; că Dumnezeu Răscumpărătorul s-a descoperit în Isus Hristos, care fără a avea nici o legătură anterioară cu lumea, s-a coborât aici jos din dragoste pentru a mântui și a scăpa pe om din nenorocirea sa. El a venit ca străin și necunoscut și ca urmare a fost înlăturat de către așa zisul creator și suveran al universului, ca și de către iudei și de către slujitorii dumnezeului acestei lumi. Marcion învăța că datoria oricărui adevărat creștin este de a se împotrivi iudaismului și formeii obișnuite a creștinismului, pe care îl considera ca un lăstar al iudaismului. El nu era de acord cu sectele gnostice, căci el nu propovăduia mântuirea prin taine sau prin dobândirea de cunoștințe, ci prin credința în Isus Hristos. La început el a încercat a reforma bisericile creștine, însă mai târziu acestea din urmă și marcioniții s-au exclus unii pe alții.

Cum concepțiile lui nu puteau avea o bază în Sfânta Scriptură, Marcion a devenit un critic sever. El și-a potrivit teoriile sale cu Biblia, respingând din text tot ce era în flagrantă contradicție cu vederile sale. El nu păstra decât ceea ce i se părea că îi da dreptate și interpreta după felul său de a vedea, fără a ține seamă de înțelesul general al Scripturilor și chiar adăugând la text ceace i se părea necesar. Astfel, după ce la început acceptase Vechiul Testament, el sfârși prin a-l respinge în mod absolut, ca fiind o descoperire a Dumnezeului evreilor și nu a Dumnezeului Răscumpărător, care vestea un mesia evreu și nu un Hristos. El credea că ucenicii confundau pe Hristos cu Mesia al Iudeilor. După părerea sa, Evanghelia adevărată nu a fost descoperită decât lui Pavel. Deasemenea, el respingea și Noul Testament cu excepția unor epistole ale lui Pavel și Evanghelia după Luca. Până la urmă a mers până acolo ca să editeze o carte de interpretare a acestei Evanghelii de unde era scos afară tot ceea ce se împotriva teoriilor sale. El învăța că restul Noului Testament era opera iudaștilor decizi ca să distrugă adevărata Evanghelie și care au introdus în acest scop, pasajii pe care el le-a declarat false. La acest Nou Testament prescurtat,

Marcion a adăugat propria sa lucrare. Antitezele care au înlocuit Cartea Faptele Apostolilor.

Entusiasmat de evanghelia sa, el a considerat-o cea mai mare dintre toate minunile și o puternică descoperire, neîntrecută în gânduri și cuvinte. Când învățăturile sale au fost declarate ca eretice, el începu să întemeieze biserici separate care se înmulțiră foarte repede. În ele au fost respectate botezul și cina Domnului. Forma de cult era cu mult mai simplă decât cea din biserică catolică și creșterea clericalismului și a stării lumești a fost înăbușită. Potrivit vederilor lor asupra lumii materiale, ei au fost asceți foarte riguroși. Ei opreau căsătoria și nu botezau decât pe aceia care făcuseră juruință de castitate. Pentru ei Isus a avut un trup imaterial — acela al unei năluci — însă capabil să simtă senzația așa ca trupul nostru.

Orice eroare se poate baza pe o parte oarecare din Scriptură; numai adevărul se întemeiază pe întreaga descoperire biblică. Erorile lui Marcion erau rezultatul inevitabil că el a acceptat din Biblie numai ceea ce i-a plăcut și a respins restul.

CATARI

Rătăcirea dela modelul inițial trasat pentru bisericile din Noul Testament, a întâmpinat dela început o vie împotrivire și a condus în unele cazuri în bisericile decăzute la formarea unor grupuri de credincioși care se păzeau de rău nădăjduind că aceasta ar fi un mijloc de revenire al bisericii. Unele din aceste grupuri au fost excluse și de aceea ele se reuniră în congregațiuni separate. Altele neputând ca să se conformeze părerilor care stăpîneau atunci, părăsiră bisericile lor pentru a forma noi grupări de credincioși. Adeseori aceștia din urmă mergeau ca să îngroașe rîndurile acelor care dela început își menținuseră tradiția apostolică. În veacurile care urmară se făcea foarte adeseori aluzie la bisericile care au aderat la învățăturile apostolilor, și care revendicau o succesiune neîntreruptă de martori încă din primele zile ale bisericii. Înainte ca și după epoca lui Constantin, membrii acestei congregațiuni au fost numiți „catari” (inocenți). Însă se pare că ei singuri nu și-au dat niciodată acest nume.

Au mai fost deasemenea numiți „novațieni” cu toate că Novațian nu a fost întemeietorul acestei mișcări, ci unul din conducătorii lor în timpul acela. Acesta din urmă s-a arătat foarte sever asupra unui punct care frământa mult bisericile din timpul perioadelor

de persecuție și anume ca să se știe dacă se puteau admite ca membri, persoanele care după ce au fost botezate, s-au întors la jertfele idolești. Un episcop numit Fabian, care a slujit în timpul lui Novațiu și care a suferit martiriul la Roma, a avut ca urmaș pe un oarecare Corneliu, care consimțea ca să îi primească pe apostatați. O minoritate care nu era de acord cu el, a ales pe Novațiu ca episcop, și el acceptă această alegere. însă prietenii lui fură excomunicați (251) de către un sinod reunit la Roma. Mai târziu Novațiu a suferit și el martiriul. însă adepții săi, care se numeau „catari”, „novațieni” sau altfel, continuară ca să se înmulțească mult. Ei nu recunoșteau bisericile catolice și socoteau tainele lor ca neavînd nici o valoare.

DONATIȘTII

Creștinii din Africa de Nord au fost influențați de învățăturile lui Novațiu. Ei s-au despărțit de biserica catolică din cauza problemei de disciplină, insistînd asupra caracterului acelora care administrează lucrurile sfinte, în timp ce catolicii consideră lucrurile sfinte ca mai importante. Donatiștii s-au numit astfel după doi oameni eminenți, care au fost printre ei și care amîndoi s-au numit Donatus. La început acești creștini s-au deosebit de catolici în general prin superioritatea caracterului lor și a conduitei lor. în anumite părți ale Africii de Nord, ei fură ca număr în fruntea diferitelor ramuri ale bisericii.

MANICHEIȘTII

În timp ce bisericile creștine se dezvoltau sub diferite forme, a apărut o nouă religie gnostică : „maniheismul”, care luă o rapidă dezvoltare și deveni un adversar de necrezut al creștinismului. Mani, întemeietorul său, s-a născut la Babilonia (216). Sistemul său dualist, a provenit din izvoare persane, creștine și budiste. Mani aspira ca să continue și să desăvîrșească opera începută de Noe, Avraam, Zoroastru, Buda și Isus. El a călătorit pînă departe, pînă în China și India ca să propage învățăturile sale și a exercitat o mare influență asupra cîtorva conducători persani, însă în final el a fost răstignit. S-a continuat totuși să se respecte scrierile sale, și ucenicii săi numeroși în Babilon și Samarcand, se răspîndiră de asemenea în Occident, în ciuda celor mai violente persecuții.

5. EPISTOLA CĂTRE DIOGNETUS

IEI contrast cu aceste elemente care au adus încurcături și contradicții au existat și adevărați învățători elocvenți și capabili de a îndruma sufletele pe calea mîntuirii. Unul din ei, rămas necunoscut, a scris în secolul al doilea unui oarecare Diognetus, căutător al adevărului. El răspunde la întrebările lui, asupra felului în care creștinii trebuie să adore pe Dumnezeu, asupra temeliei credinței lor, al cinstirii lui Dumnezeu și a dragostei pentru frații lor. Diognetus a mai întrebat apoi pentru ce creștinii nu cinstesc pe Dumnezeii grecilor și nu urmează religia iudaică și pentru ce această nouă formă de evlavie nu a apărut decît foarte târziu pe pămînt.

„Creștinii — i s-a răspuns — nu se deosebesc de ceilalți oameni nici prin naționalitate nici prin limbă. Ei trăiesc acolo unde împrejurările i-a plasat și urmează obiceiurile țării în ceea ce privește îmbrăcămîntea și hrana și a comportării obișnuite, arătînd celorlalți că există ceva special și minunat în felul lor de a trăi. Ei locuiesc în patria lor însă numai ca niște călători. Ca cetățeni ei iau parte cu totul la viața națională, comportîndu-se însă în toate lucrurile ca niște străini. Orice țară este pentru ei o patrie și pămîntul natal este pentru ei un pămînt străin... Ei trăiesc aci pe pămînt însă sînt cetățeni ai cerului. Ei ascultă de legile în vigoare, însă ei depășesc prin viața lor cerințele legilor. Ei binecuvîntează pe cei ce îi insultă sau îi jignesc.

Vorbînd despre Dumnezeu, acest necunoscut scria: „Atotputernicul, Creatorul tuturor lucrurilor... a trimis din ceruri aci jos pe pămînt pe Cel care este Adevărul, Cuvîntul Sfînt și de nepătruns și l-a plantat cu tărie în inimile lor. El nu a trimis cum s-ar imagina un înger sau o căpetenie cerească .., ci chiar pe Creatorul și Arhitectul întregului univers, pe Acela prin care El a întins cerurile și a stabilit margini oceanului, pe Acela pe care II ascultă astrele. Acesta a fost trimisul lui Dumnezeu, Fiul Regelui. El a venit ca Rege, Fiul lui Dumnezeu. El a venit dela Dumnezeu trimis oamenilor ca Mîntuitor. El nu a venit ca să ne judece, însă va veni ziua cînd El va fi Judecătorul nostru și cine va putea sta în picioare în ziua venirii Sale ? Cu toată amînarea trimiterii Mîntuitorului, Dumnezeu a rămas acelaș neschimbat, însă El a așteptat în îndelunga Sa răbdare. El a conceput în Duhul Său un plan sublim, care nu se poate exprima și pe care l-a încredințat numi Fiului Său. Atîta timp cît El ne-a ascuns voia Lui cea înțeleaptă, se părea că nu se ocupă de noi, însă acest lucru numai pentru a ne arăta că noi, prin noi înșine, nu putem intra în împărăția lui Dumne-

zeu. Dar apoi la ceasul hotărît, El a luat asupra Lui povara neleguirilor noastre. El a dat pe unicul Său Fiu ca preț de răscumpărare pentru noi: pe Cel Sfînt pentru cei păcătoși, pe Cel Desăvîrșit pentru cei răi; pe Cel Drept pentru cei nedreți; pe Cel ce nu poate putrezi pentru ființele care putrezesc; pe Cel Nemuritor pentru cei supuși morții. Căci ce altceva decît dreptatea Sa este în stare ca să ne ștergă păcatele noastre? Cine altul decît singurul Său Fiu, poate să îndreptățească pe cel rău și nelegiuit? Ce schimb plăcut! Ce lucrare care nu se poate pătrunde! Ce har care întrece orice așteptare! Nelegiuirea unei mulțimi ascunsă într-un singur „Drept” și dreptatea unui „Singur” îndreptînd nenumărați călcători de lege I”

6. PERSECUȚIILE—CONSTANTIN CEL MARE

Cînd biserica a intrat într-un contact mai apropiat cu împărăția romană, s-a iscat un conflict în cursul căruia toate resursele acestei mari puteri s-au epuizat în zadarnicile eforturi de a învinge pe cei care niciodată nu se împotriveau sau nu se răzbunau, dar sufereau totul pentru dragostea Domnului pe care îl urmau pe căile Lui. Așa împărțite cum au fost bisericile prin vederile sau practicile lor, ele au rămas unite în suferință și biruință. Cu toate că creștinii au fost recunoscuți ca oameni loiali, în ceea ce privește imperiul roman, întrucît credința lor le interzicea ca să aducă tîmîie sau închinăciune împăratului sau idolilor, ei erau socotiți ca răsvrățiți. Faptul că idolatria pătrunsese în viața de toate zilele a poporului, în religia sa, în afacerile sale, acesta făcea ca creștinii să fie urîți, pentru că se separaseră de anturajul lor. S-au luat împotriva lor măsuri severe, mai întii izolate și locale. Dar la sfîrșitul primului secol, creștinismul era considerat ca ilegal. Persecuția deveni sistematică și se întinse în tot imperiul. Au existat totuși uneori lungi perioade de răgaz, însă după fiecare întoarcere a persecuției, aceasta creștea în violență. Creștinii suferiră pierderea tuturor averilor lor. Ei fură închiși și dați la moarte în mare număr. Apoi s-au găsit rafinamente de cruzime pentru a le mări pedeapsa. Spionii erau recompensați și acei care primeau pe creștini la ei, trebuiau să împărțesească soarta lor. Afară de aceasta au fost distruse toate părțile de Scriptură pe care au putut pune mîna. La începutul secolului al patrulea, acest război straniu, între puterea imperiului mondial și cea a bisericilor pasive dar de nebiruit—,pentru că ele nu și-au țubit viața lor

pînă la moarte” — părea că nu va lua sfîrșit decît prin distrugerea totală a bisericii creștine.

Atunci surveni un eveniment care puse deodată capăt acestui lung și îngrozitor conflict. Luptele interne care au zguduit imperiul roman, se terminară în anul 312 printr-o victorie decisivă a împăratului Constantin. Imediat după intrarea sa în Roma, el promulgă un edict care punea capăt persecuțiilor împotriva creștinilor; Un an mai tîrziu, edictul dela Milano, acorda tuturor oamenilor libertatea de a urma religia pe care și-au ales-o.

Astfel imperiul roman a fost învins în lupta sa împotriva creștinismului, grație credinșioșiei tuturor adevăraților credinșioși, îndelunga lor răbdare a reușit ca să schimbe dușmănia îndîrjită a lumii romane mai întii în milă și apoi în admirație. Religiiile păgîne nu au fost persecutate la început, însă lipsite de sprijinul statului, ele au început să meargă spre/un declin progresiv. Profesiunea de credință a creștinismului a fost încurajată. Legi suprimînd abuzurile și protejînd pe cei slabi, au adus după sine la o prosperitate necunoscută pînă atunci. Bisericile eliberate de orice persecuție intrară într-o nouă experiență. Multe din ele și-au păstrat puritatea lor primitiva, însă mai multe au fost afectate de profunde schimbări interne* pe care noi le-am semnalat deja* Ele însă se deosebeau foarte mult de bisericile din timpul apostolilor. Efectele acestei transformări s-au manifestat în mod mai lămurit atunci cînd ele și-au lărgit domeniile lor.